

Педагогічна майстерність учителя нової генерації у контексті неперервного професійного розвитку

«В умовах стрімкого розвитку суспільства змінюються ролі, функції і відповідальність учителів, формується новий професійний профіль педагога як носія суспільних і освітніх змін. Для вирішення завдань нових завдань освіти ХХІ ст. педагог має бути зорієнтованим на неперервний особистісний і професійний розвиток, усвідомлювати і стверджувати у своїй праці цінності здорового життя суспільства, брати участь у справах місцевої громади і всього суспільства, забезпечувати ефективне управління навчальним середовищем і ресурсами, ув'язувати шкільні навчальні програми з потребами суспільства тощо» [14, с.15].

Отже, проблема підготовки вчителя опинилася сьогодні на перетині багатьох загальнонаукових, соціальних, культурних і морально-етичних процесів. При цьому значущою залишається роль учителя — *майстра педагогічної праці*, громадянина, носія загальнокультурних і національних цінностей, основою професіоналізму якого є постійне самовдосконалення. Набуття педагогічної освіти передбачає не лише оволодіння системою знань та способами діяльності, важливе значення мають мімічні, пластичні, інтонаційні, мовленнєві вміння педагога, його емоційність, адекватне сприймання дітей. Ось чому необхідно, щоб у системі професійної підготовки студенти педагогічних спеціальностей оволодівали знаннями й практичними вміннями особливого виду: здатністю яскраво і переконливо виражати свої почуття, володіти прийомами впливу на уважність аудиторії, умінням керувати своїм психофізіологічним апаратом та творчим самопочуттям для успішної організації спілкування та взаємодії з учнями тощо [16, с. 5].

Оволодіння та вдосконалення педагогічної майстерності відбувається на всіх етапах професійного розвитку вчителя. Бажаного рівня майстерності можна досягти лише під час професійної діяльності. Іншими словами, однією із сучасних прогресивних ідей є положення щодо неперервності педагогічної освіти [2].

На думку І. Зязюна, «філософська-педагогічна ідея освіти впродовж життя, професійне вдосконалення уособлює в собі обшир декількох змістовних цілеспрямую-

Надія
ПОСТРИГАЧ
кандидат
біологічних наук,
старший науковий
співробітник
відділу порівняльної
професійної
педагогіки
Інституту
педагогічної освіти
і освіти дорослих
НАПН України

вань. Це, передусім, усвідомлення освіти як процесу, що охоплює все життя; це — невпинне цілеспрямоване засвоєння людиною соціокультурного досвіду з використанням усіх ланок існуючої освітньої системи; це — дотримання означеного принципу організації освіти, освітньої політики, спрямованої на створення умов для навчання людини впродовж усього її життя, забезпечення взаємозв'язку і спадковості різних ланок освіти» [9, с. 13].

Значна кількість робіт у галузі педагогіки і психології присвячена проблемі професійної компетентності вчителя, з-поміж яких праці Д. Альферова, М. Єрмоленко, А. Маркової, В. Мижерикова, Н. Разіна, Є. Шишова, С. Бондар, Н. Глинянюк, Є. Павлютенкова, С. Тищенко та ін. Проблемою професійної підготовки вчителя займалися В. Бондар, А. Войченко, Н. Кузьміна, О. Мороз, Р. Хмелюк та ін. Удосконаленню педагогічної майстерності майбутніх учителів присвятили свої праці Є. Барбіна, В. Загвязинський, І. Зязюн, В. Кан-Калик, Н. Кичук, М. Поташник, Р. Шакуров та ін.

Готовність до професійної педагогічної діяльності досліджували такі учені як: В. Адольф, М. Дьяченко, І. Ісаєв, Л. Кандибович, В. Сластьонін та ін. Крім того, питанням підвищення кваліфікації вчителів приділялась значна увага в монографіях багатьох учених: В. Бондар, Н. Клокар, С. Крисюк, В. Маслов, В. Олійник, О. Проценко, Н. Протасова, П. Худомінський та ін.

На думку російського педагога В. Сластьоніна, основною функціональною одиницею, за допомогою якої виявляються всі властивості педагогічної діяльності, є педагогічна дія як єдність цілей і змісту [13].

Поняття *педагогічної дії* виражає те загальне, що притаманне усім формам педагогічної дії (урок, екскурсія, індивідуальна бесіда тощо), але не зводиться до однієї з них. Водночас педагогічна дія є тим особливим, котре виражає всезагальне, і все багатство окремого. Звернення до форм матеріалізації педагогічної дії допомагає показати логіку педагогічної діяльності. Педагогічна дія вчителя спочатку виступає у формі пізнавального завдання. Грунтуючись на наявних знаннях, педагог на теоретичному рівні співвідносить засоби, предмет і передбачуваний результат своєї дії.

У процесі поетапної професійної підготовки майбутні педагоги набувають педагогічного досвіду, що сприяє усвідомленню студентами сутності педагогічної дії і допомагає їм оволодіти комплексом професійних умінь: орієнтуватися у науковій літературі, дозбирати, структурувати, аналізувати і правильно використовувати інформацію; будувати власний сценарій професійного життя; програмувати індивідуальну траєкторію власного професійного життя; формувати позицію професіонала, розвивати прагнення до професійного зростання; формувати готовність до гнучкої переорієнтації у рамках професії і поза нею; цілевизначення; формувати професійну самоготовність, свідомість, образ професіонала; розвивати готовність до навчання впродовж життя; розвивати педагогічні здібності та педагогічне мислення; формувати індивідуальний стиль педагогічної діяльності; володіти декількома видами діяльності, спілкування у рамках професії; оволодівати способами професійної діяльності у мінливих та особливих, екстремальних (нестандартних) ситуаці-

ях; оволодівати новими способами професійної діяльності, основами педагогічної майстерності [7, с. 17].

Наприкінці 1990-х років ХХ ст. в європейському освітньому просторі відбувається зміна термінології, замість терміна INSET — In-Service Training (післядипломна підготовка) все частіше використовується дефініція CPD — Continuing Professional Development (неперервний професійний розвиток). Власне сам термін «неперервний професійний розвиток» було введено в науковий обіг Р. Гарднером (R. Gardner), який займався проблемою професійного розвитку в середині 1970-х років при Йоркському університеті. Цей термін не пояснював різницю між підвищенням кваліфікації за допомогою курсів або в процесі практичної роботи. На цьому етапі розвитку педагогічної науки термін «неперервний професійний розвиток» є загальним для більшості професій. Неперервний професійний розвиток — це досягнення мети кожним фахівцем щодо перманентного вдосконалення професійних знань, умінь і навичок, крім основної академічної підготовки, до того ж обов'язково потребує використання та вдосконалення добутого на практиці. Стосовно вчителів, як уже зазначалося, такий професійний розвиток одержав назву «післядипломна освіта» (in-service training — INSET), яка більше акцентувала увагу на засобах передачі знань, умінь і навичок, ніж на результатах. При використанні терміна «постійний професійний розвиток» (Permanent Professional Development) акцент переміщується з тих, хто забезпечує післядипломну освіту та роботодавців, на особистість самого вчителя. Іншими словами, сам учитель є відповідальним за свій професійний розвиток упродовж усього життя [5, с. 6].

Крім того, сучасному вчителю необхідні гнучкість і нестандартність мислення, вміння адаптуватися до швидких змін умов життя. А це можливо лише за умов високого рівня професійної компетентності, наявності розвинених професійних здібностей [6, с. 59].

Професійна готовність є закономірним результатом спеціальної підготовки, самовизначення, освіти й самоосвіти, виховання й самовиховання. Це — психічний, активно-дієвий стан особистості, складна її якість, система інтегрованих властивостей. Така готовність регулює діяльність, забезпечує її ефективність. Однією з важливих якостей педагога, умовою його успішності як професіонала є готовність до інноваційної діяльності [1, с. 52].

Інноваційною діяльністю займаються багато педагогів, яких можна умовно поділити на три групи: 1) педагоги-винахідники, які приходять до нового в результаті власних пошуків; 2) педагоги-модернізатори, що вдосконалюють і по-новому використовують елементи створених систем задля позитивного результату; 3) *педагоги-майстри* — які швидко сприймають і досконало використовують як традиційні, так і нові підходи та методи [1, с. 56-57].

Учені з'ясували, що під *професійною компетентністю педагога* розуміють особистісні можливості учителя, які дають йому змогу самостійно і ефективно реалізувати цілі педагогічного процесу. Для цього потрібно знати педагогічну теорію, уміти застосовувати її в практичній діяльності, використовуючи інтерактивні методи навчання та займатися *самовдосконаленням протягом усього*

життя. Слід зауважити, що складність навчання педагога, набуття самоосвітньої компетентності полягає і в тому, що професійне знання має формуватися водночас на всіх рівнях — методологічному, теоретичному, методичному, технологічному. Це потребує розвиненого професійного мислення, здатності добирати, аналізувати й синтезувати здобуті знання у досягненні педагогічної мети, уявляти технологію їх застосування.

Отже, стратегію сучасної педагогічної освіти становлять суб'єктивний розвиток та саморозвиток особистості вчителя, здатного не тільки обслуговувати педагогічні й соціальні технології, які є, але й виходити за межі нормативної діяльності, здійснювати інноваційні процеси творчості в широкому розумінні [6, с. 64].

Крім того, сутнісні характеристики професійної компетентності дають можливість розробити систему діагностики професійного становлення студентів, максимально орієнтовану на вияв узагальнених професійних умінь і самооцінки себе, цілеспрямовану до різноманітних освітніх потреб студентів. Зауважимо, що вища багаторівнева педагогічна освіта має об'єктивні передумови для упровадження такої системи діагностики, передусім за рахунок вибудови кожним студентом внутрішньо-професійної освітньої програми індивідуальних освітніх маршрутів, що дають змогу здійснювати ціннісно-цільове самовизначення.

Отже, *професійне становлення майбутнього вчителя* є процесом, взаємопов'язаним з етапами опанування освітньої програми, і визначає логіку вивчення навчальних дисциплін: кожному етапу процесу (орієнтаційний, теоретико-методологічний і діяльнісний) відповідають певні цільові орієнтації. При цьому цикл загальних професійних дисциплін представлений предметами і курсами, що виконують відповідно орієнтаційну, теоретико-методологічну (пізнавальну) і діяльнісну функції [10, с. 9].

Сучасний учитель повинен нести учням не просто нові знання, а новий тип оволодіння інформацією, причому вчитель має виступати не скільки в ролі розповсюджувача інформації (як це традиційно прийнято), а в ролі *консультанта, порадирика*, іноді навіть *колеги учня* (Л. Карташова). Діяльність учителя є частково спрямованою також і на нього самого — *рефлексія та самоосвіта* визначають успішність його самореалізації в професійній діяльності, успішне фахове самовдосконалення, що є запорукою професійної успішності. І в цьому контексті саме педагогічна рефлексія забезпечує успішність його самозмін, готовність до них [11, с. 82].

Подальшого дослідження, на думку іншої вітчизняної дослідниці І. Дзюбенко, потребує проблема єдності теорії і практики в *підготовці вчителя нової генерації*. У формуванні педагога нового типу — ініціативного, мислячого, креативного, духовного — необхідно згармонізувати загальнокультурні, психолого-педагогічні і методичні знання, вміння, способи діяльності, посилити їх професійну спрямованість, забезпечити фундаментальність базової підготовки шляхом наближення навчання у вищому навчальному закладі до реальної діяльності. У професійній освіті необхідно розвивати пізнавально-інтелектуальну компетентність як основу для розвитку готовності до професійної діяльності в умовах, що часто змінюються [8, с. 142].

Отже, вищим рівнем педагогічної діяльності є педагогічна майстерність вчителя. Зокрема, С. Гончаренко в «Українському педагогічному словнику» дає таке визначення *педагогічної майстерності* — «це характеристика високого рівня педагогічної діяльності. Критеріями педагогічної майстерності педагога виступають такі ознаки його діяльності: гуманність, науковість, педагогічна доцільність, оптимальний характер, результативність, демократичність, творчість (оригінальність). Педагогічна майстерність ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді» [4, с. 251].

Сучасний педагог — людина не тільки кваліфікована, компетентна, яка постійно розвиває свою фахову майстерність. Йдеться про трактування особистості вчителя «... як системи, що саморегулюється, саморозвивається, цілеспрямована активність якої в педагогічній сфері піднімається до рівня свідомої ціннісної вибіркової діяльності» [15, с. 64].

Водночас І. Зязюн наголошує, що: «*педагогічна майстерність* — це комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі. До таких важливих властивостей належать гуманістична спрямованість діяльності вчителя, його професійна компетентність, педагогічні здібності і педагогічна техніка» [12, с. 30]. Учитель повинен бути майстром своєї справи, людиною, що перебуває в постійному творчому пошуку, мотивованою до саморозвитку. Отже, за допомогою неперервного саморозвитку будь-яка особа, що обрала професію педагога, здатна самореалізуватися у професійній сфері і допомогти у самореалізації іншим. Унікальність педагогічного досвіду кожного вчителя збагачує педагогічну культуру та розширює рамки дефініції «*педагогічна майстерність*».

Російський філософ освіти Б. Гершунський у дослідженнях проблем сучасної освітньої системи, розглядаючи питання саморозвитку педагогічної майстерності педагога як одне з найважливіших для освіти XXI століття, запропонував ієрархічні освітні «сходи» піднесення особистості до все більш високих освітніх результатів. На думку ученого, до якої приєднуємося і ми, перспективи освітнього саморозвитку особистості мають таку структуру: *менталітет* (квінтесенція культури, найвища цінність освіти); *культура* (вищий вияв освіченості та професійної компетентності); *педагогічна майстерність* (комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі); *професійна компетентність* (уміння людини реалізуватись у певній професійній сфері діяльності); *освіченість* (не лише знання, але й широкий кругозір); *грамотність* (набуття знань, умінь) [3, с. 123].

Новітні тенденції гуманізації змісту, методів і форм організації педагогічного процесу, впровадження нових підходів до становлення, розвитку і саморозвитку професійних компетентностей вчителя, спонукають науковців до активної співпраці, опрацювання нових форм навчання, розробки нових технологій професійного зростання вчителя до рівня педагогічної майстерності упродовж життя, а також практичного використання позитивних ідей зарубіжного досвіду провідних країн ЄС щодо розвитку їх педагогічної майстерності в контексті неперервного професійного розвитку.

Список використаних джерел

1. Бартків О. Готовність педагога до інноваційної професійної діяльності / О. Бартків // Проблеми підготовки сучасного вчителя. — 2010. — №1. — С. 52-58. — Режим доступу: <http://udpu.org.ua/files/fahovi_vydannya/prob/1.pdf>. — Загол. з екрану. — Мова укр.
2. Бойко В.В. Післядипломна педагогічна освіта у Великій Британії як теоретична проблема / В.В. Бойко. — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pfto/2012_22/files/P2212_14.pdf>. — Загол. з екрану. — Мова укр.
3. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века / Б.С. Гершунский. — М., 1998. — 608 с.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. — К.: Либідь, 1997. — 376 с.
5. 8. Gray S.L. An enquiry into continuing professional development for teachers / S.L. Gray. — London : Esmee Fairbairn Foundation, 2005. — 35 p.
6. Добридень А. Формування самоосвітньої компетентності майбутнього вчителя засобами інтерактивного навчання / А. Добридень // Проблеми підготовки сучасного вчителя. — 2010. — №1. — С. 59-64. — Режим доступу: <http://udpu.org.ua/files/fahovi_vydannya/prob/1.pdf>. — Загол. з екрану. — Мова укр.
7. Дубасенюк О.А. Підготовка майбутніх учителів до реалізації педагогічної дії / О.А. Дубасенюк. — С.13-17. — Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/5169/1/зборник_ред_конф_зязюна_.pdf>. — Загол. з екрану. — Мова укр.
8. Дзюбенко І. Проблема єдності теорії і практики у підготовці вчителя нової генерації / І. Дзюбенко // Проблеми підготовки сучасного вчителя. — 2010. — №1. — С.139-143. — Режим доступу: <http://udpu.org.ua/files/fahovi_vydannya/prob/1.pdf>. — Загол. з екрану. — Мова укр.
9. Зязюн І.А. Філософія неперервної освіти / І.А. Зязюн // Система неперервної освіти: здобутки, пошуки, проблеми: матеріали між нар. наук.-практ. конф.: У 6 кн. — Чернівці: Митець, 1996. — Кн. 1. — 123 с.
10. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність — технологія педагогічної дії / І.А. Зязюн // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до педагогічної дії», 20-21 травня 2011 р., м. Житомир. — Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. — 236 с. — С. 6-12. — Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/5169/1/зборник_ред_конф_зязюна_.pdf>. — Загол. з екрану. — Мова укр.
11. Морохов А. Готовність учителя до роботи з інформаційно-комунікаційними ресурсами / А. Морохов // Проблеми підготовки сучасного вчителя. — 2010. — №1. — С.79-83. — Режим доступу: <http://udpu.org.ua/files/fahovi_vydannya/prob/1.pdf>. — Загол. з екрану. — Мова укр.
12. Педагогічна майстерність: підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамушенко, І.Ф. Кривонос та ін.; за ред. І.А. Зязюна. — 2-ге вид., допов. і переробл. — К.: Вища школа, 2004. — 424 с.
13. Педагогика: учеб. пособие / В.А. Слостенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко и др. — М.: Школа — Пресс, 1998. — 512 с.
14. Синенко С.І. Розвиток післядипломної педагогічної освіти в країнах Західної Європи (Англія, Франція, Німеччина): Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Центральний ін.-т післядипломної педагогічної освіти АПН України. — К., 2002. — 21 с.

15. Трохова Л.В. Становление индивидуального стиля деятельности будущих учителей / Л.В. Трохова // Педагогика. — 2006. — №8. — С. 63-71.
16. Федорчук В.В. Основи педагогічної майстерності / В.В. Федорчук. — Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д., 2008. — 140 с. — Режим доступу: <<http://pedagogika.ucoz.ua/knygy/METODYCHKA-OPM.pdf>>. — Загол. з екрану. — Мова укр.

Надія Постригач

**Педагогічна майстерність учителя нової генерації
у контексті неперервного професійного розвитку**

Розглядається проблема формування педагогічної майстерності вчителя нової генерації в контексті неперервного професійного розвитку. У ході дослідження встановлено, що за допомогою неперервного саморозвитку будь-яка особистість, яка обрала професію педагога, здатна самореалізуватися в професійній сфері і допомогти самореалізації інших. Унікальність педагогічного досвіду кожного вчителя збагачує педагогічну культуру, сприяє формуванню вчителя нової генерації і розширює зміст дефініції «педагогічна майстерність».

Ключові слова: професійна підготовка, педагогічний досвід, педагогічну майстерність, вчитель нової генерації, неперервний професійний розвиток.

Nadiia Postrigach

**Pedagogical mastership of teacher new generation in the context
of continuous professional development**

The author considers the problem of formation of pedagogical mastership of the teacher of the new generation in the context of continuing professional development. The study found that using a continuous self-development, any person who chose the profession of the teacher is able to fulfill your potential in the field of professional and self-help others. The uniqueness of each teacher teaching experience enriches the educational culture, promotes the formation of a new generation of teachers and extends the definition of «pedagogical mastership».

Key words: teacher training, teaching experience, pedagogical mastership, the teacher of the new generation, continuing professional development.